

<https://odatv.com/diyanet-halka-namuslu-aciklamalar-yapmalidir-30091819.html> 30.09.2018

ODATV SÖYLEŞİSİ İÇİN ŞARBON HAKKINDA SAYIN AHMET SALTİK'a YÖNELTİLEN SORULAR

- **Prof. Dr. Ahmet Saltık** / Ankara Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı Anabilim Dalı
Ankara Üniv. Mülkiye - SBF mezunu (*Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi*)
Sağlık Hukuku Uzmanı / www.ahmetsaltik.net profsaltik@gmail.com

Soru 1 : *Bu hafta sizinle gıda güvenliği ve şarbon hastalığı üzerinde duracağız. Şarbon hastalığının ortaya çıkması pek çok sorunu gündeme getirdi. Hayvan sağlığıyla uğraşan veteriner hekimlerimizin, toplum sağlığıyla ilgilenen tıp doktorlarımızın önemini bir kez daha ortaya çıkardı. Gıda güvenliğine ne kadar titizlik gösterdiğimizizin göstergesi oldu. Tarım ve hayvancılıkta kendine yeten fazlasını ihraç eden bir ülkeydik. Bugün ithalatımızın çoğu gıdalara dayanıyor. Toplumun en çok tedirgin eden konulardan biri ithal edilen gıdalardır değil mi?*

YANIT 1 : Türkiye, AKP'nin iktidar olduğu 3 Kasım 2002 seçimlerinin ardından, 2003-17 arasında 175 milyar Doları aşkın hazır gıda ve tarımsal hammadde dışalımı yaptı. 15 yıla bölündüğünde yıllık ortalama tarımsal dışalım yaklaşık 12 milyar \$ ve bu rakam zaman içinde artma eğiliminde. Bir yandan da nüfus artışı çok ciddi. Yine AKP'nin iktidar yıllarında nüfus 66 milyondan 82 milyona erişti ki bu da yıllık ortalama 1 milyon dolayında doğal (*göçleri katmadan*) artıştır ve son derece yüksek bir nüfus artış hızıdır. Yerli tarımsal üretimde yetersizliğin, giderek daha çok dışalımın nüfusun sorumsuzca artışını teşvik politikalarıyla elbette bağı var. Türkiye, 82 milyon vatandaşını, 4 milyon dolayında Suriye - Iraklı sığınmacıyı, son verilerle yaklaşık 32 milyon/yıl turisti ve 1 milyon dolayında kaçak - kayıt dışı nüfusu

besleyebilecek yerli tarımsal üretim yapamıyor. Buğday dahil tarımsal ve hayvansal temel gıda ürünlerinde dışa bağımlı. Dolayısıyla milyonlarca ton gıda ürününün dışalımında **gıda gümrüklerinde hijyen standartlarının sağlanması yaşamsal önem taşıyor.**

Bu alanda uygun örgütlenme, teknik altyapı, yetişmiş insangücü, güncel mevzuata dayalı bir **iyiyönetime (Good Management Practice)** gerek var. **Ulusal çıkarların ve Halk Sağlığının korunması** ancak böylelikle olanaklı. Ancak **küresel neo-liberalizm** kendi çıkarları - en çok kârı adına her türlü denetimi, kuralı dışlamak istiyor; *de-regülasyonu, anomiyi* (kualsızlığı) dayatıyor. Nitekim canlı hayvan dışalımında son aylarda veteriner hekim denetiminin dışlanması tipik ve sonuçları ağır olabilecek bir politik karar. Tüm bunlar, halkın “yeterli - dengeli beslenme” ve “gıdaya erişim hakkı” **gıda güvencesini (food safety)** ciddi düzeyde tehdit etmekte. At başı eşlik eden ikiz sorun da “**gıda güvenliği**” (*food security*); gıda maddelerinin hijyenik standartlarının gereğince sağlanamaması oluyor. Oysa giderek artan dışalım milyonlarca tona eriştiğinden ve tüm Türk toplumunu ilgilendiren boyutları nedeniyle, alınacak koruyucu sağlık - güvenlik önlemlerinin de o ölçüde titiz, özenli, eksiksiz, tartışılmaz biçimde **bilimsel** olması zorunludur. **Şarbon**, bu zincirde birkaç halkanın zayıflığının ürünüdür ve politik sorumluluk gerektirir.

Türkiye, Gıda Gümrüklerini uluslararası standartlara hızla ulaştırmak zorunda.

Soru 2 : *Sizin de sık sık değindiğiniz gibi BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 25. maddesi şöyle diyor: “Herkesin gerek kendisi gerek ailesi için **yiyecek**, giyim, konut, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlığı ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim olanaklarından iradesi dışında yoksun bırakacak öbür durumlarda güvenliğe hakkı vardır.” Bu düzenlemeye uygun politikalar üretebiliyor muyuz?*

YANIT 2 : Türkiye BM'nin kurucu üyelerinden. Dolayısıyla 10 Aralık 1948 tarihli, bu yıl 70. yılını dolduracak olan **İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi**'ni içselleştirmiş bir ülke. Bu Bildirge, insan hak ve özgürlüklerinin evrensel kabul gören yüksek ilke ve değerlerinin (*Jus Cogens*) somutlaşmış biçimi. Bu bağlamda tüm insanların 4 temel hakka dayanan, çelik çekirdek sayılacak vazgeçilmez - ertelenemez - devredilemez - **kamusal olarak karşılanması gereken** kalkanı var :

- 1) Aç kalmayacak (beslenme),**
- 2) Çıplak kalmayacak (giyinme),**
- 3) Açıkta kalmayacak (barınma) ve**
- 4) Doktorsuz kalmayacak (sağlık hakkı)!**

Görüldüğü gibi temel insan hak ve özgürlüklerinin 4 temel kolununun ilki **AÇ KALMAMAK!** Devletin, ülkesindeki insanların tümünün yeterli - dengeli beslenmesini sağlayacak bütüncül politikaları yaşama geçirmesi öncül (*a priori*) bir varlık yükümü. Türkiye'de değişik kaynaklarda milyonlarca insanımızın AÇLIK SINIRI ALTINDA yaşamaya çalıştığı yayınlanmakta. Son yakıcı ve yıkıcı ekonomik bunalımın öncesinde 8-9 milyon arasında yurttaş,

SGK tarafından 5510 sayılı yasa uyarınca “yoksul” kabul edilmiştir ve kendilerinden **“prim” = ek vergi** alın(a)mamaktadır. **“SGK yoksulu”** tanımı, brüt asgari ücretin 1/3’ünden daha az aylık gelir sahibi olmak demektir ki, söz konusu rakam 680 TL’dir. Ayrıca özellikle sendikaların her ay yayınladığı rakamlarda net asgari ücret (1604 TL), 4 kişilik ailenin salt beslenmesine (aç kalmamasına!) bile yetmemektedir. Asgari ücretli çalışan sayısı 7 milyon dolayındadır ve aileleriyle 20 milyona erişmektedir. **Kayıt dışı** sektör ekonominin 1/3’ü dolayındadır.

AKP iktidarı 20 milyona yakın yurttaşta her ay düzenli sosyal - mali yardım yapmaktadır. Dolayısıyla **yoksulluğu giderecek ya da en aza indirecek sosyal politikaları Türkiye, özellikle son 16 yıldır izlemiyor**. İktidarın politik tercihi tam tersi ve **“sadaka toplumu”** na dayalı. Gelir dağılımı adaletin bilimsel ölçütü olan Gini katsayısı iyileşmiyor, kötüleşiyor.. 36 OECD ülkesi içinde gelir dağılımı adaletsizliğinde 3’üncü sıradayız. Bu katsayı (0.411), OECD ortalamasının epey (0.316) üzerinde. Üstelik son çok ağır ekonomik bunalımın faturasının da orta - alt gelir dilimlerine yüklenmekte olduğunu acı duyarak izliyoruz. Yoksulluk yatay (*oransal*) ve dikey eksenlerde (*yoksul daha da yoksul*) giderek ağırlaşıyor, ağırlaşacak ülkemizde. Halk arasında bir söz var; *“işten artmaz, dıştan artar”* diye. Halkımız ilk olarak ne yazık ki beslenmesinden - yiyeceğinden kesmekte ve bunun zincirleme çok olumsuz sonuçları doğmakta. Hastalıklara direncin azalması, ömrün kısalması, çalışma veriminin düşmesi, bebek - küçük çocuklarda zeka gelişiminin olumsuz etkilenmesi, karbonhidrat (ekmek!) ağırlıklı beslenme ile şişmanlık! Neo-liberal yabancıl (*vahşi*) küresel politikalar **devleti yaşamdan dışlayıp** yerine sermayeyi - şirketleri - kârı koydukça **halk, kurgulu olarak yoksullaştırılıyor, yoksunlaştırılıyor**.

Soru 3 : *Ülkemizde, gıda güvenliğinin korunmasını sağlayan hukuksal düzenlemelerde yaptırımlar yeterli mi, hangi kurumlar sorumlu ve sözü edilen kurumların sorumluluk alması yerinde bir seçim mi? Sözelimi gıdalarla bulaşan hastalıkların kaynağının bulunmasıyla hangi kurumlar ilgileniyor?*

YANIT 3 : Türkiye’de Gıda Güvenliğinden (*food safety*) 9 Temmuz 2018 sonrası düzenleme ile **Tarım ve Orman Bakanlığı** (öncesinde Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı) sorumlu. Adında “gıda, beslenme, besin, hayvancılık..” vb. bir sözcük olmayışı yeter fikir veriyor sanırım; “Tarım ve Orman Bakanlığı”. Temel mevzuat ise **Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Yasası** (13.06.2010 tarihli ve 5996 sayılı, RG: 27610). Adı “Tarım ve Orman Bakanlığı” olan birim, adında bile geçmeyen temel alanlarda da sorumlu! Oysa Bakanlığa verilen ad, temel hedefleri ve yetki - sorumluluk alanını da kodluyor gerçekte. Öncesinde 5179 sayılı **“Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname”** yürürlükte idi (2004-2010 arasında.) 5996 sayılı yürürlükteki son yasanın konumuzla ilgili 40 ve 41. maddeleri şöyledir :

MADDE 40- (1) Gıda ve yem ile ilgili **yaptırımlar** aşağıdadır :

a) **İnsan tüketimine uygun olmayan gıdalar**, giderleri sorumlusuna ait olmak üzere piyasadan toplatılır ve mülkiyeti kamuya geçirilir. Bu ürünleri üreten veya piyasaya sunanlar hakkında **kamunun sağlığına karşı suçlar** kapsamında Cumhuriyet savcılığına suç duyurusu yapılır.

MADDE 41/e : Yapılan resmi denetimler sırasında, işyerinin tümünün veya bir bölümünün **insan sağlığı ve gıda güvenliği, hayvan sağlığı ve yem güvenliği açısından tehlike oluşturur** ve ivedi önlem gerektirirse; Üretimin tümü veya tehlike oluşturan bölümünün çalışması durdurulur. Üretim yerlerine beş bin TL, perakende işyerlerine bin TL para cezası verilir. Eksiklikler giderilene dek çalışmaya izin verilmez. *(Para cezası güncelleniyor..)*

Ayrıca Türk Ceza Yasası'nın 185-196 arasında 12 maddesi, Kamunun sağlığına karşı işlenen suçlara ilişkindir. Bu düzenlemeler yeterli ve caydırıcı yaptırım içermektedir ancak yasaya aykırılıkların öncelikle etkili ve sürekli denetim - eğitimlerle önlenmesi, ardından da zamanında saptanması gereklidir bu yaptırımların uygulanabilmesi için. Gıda işleme sanayisinin **bölünmüşlük** ve **kayıtdışılık** sorunları var. Tarım - gıda kuruluşlarının kesin sayısı bilinmiyor. Örneğin TÜİK ve TOBB farklı sayılar veriyor ancak gıda - tarım işletmelerinin %90'ı KOBİ. Bu dağınıklık ve ölççek sorunu, etkin denetimi çok güçleştirmekte. Sorumlu Bakanlığın denetim için insangücü ve teknik altyapısı (laboratuvar desteği) yetersizdir.

Onbinlerce işletmenin denetlenemediği - etkin denetlenemediği ve caydırıcı yaptırım görmediği biliniyor ve zaman zaman basında çarpıcı örnekleri izleniyor.

Besin kaynaklı sağlık sorunu nedeniyle sağlık hizmeti için başvuranlarda tıbbi tanı bu yönde ise, Tarım Orman Bakanlığının il - ilçe müdürlüklerine Sağlık Bakanlığı birimlerince bildirim yapılmakta ve kuşkulu besinlerin analiz raporu istenmektedir. Besin örnekleri kimyasal - mikrobiyolojik inceleme amacıyla Tarım Orman Bakanlığı çalışanlarınca alınmakta ve bu Bakanlığın laboratuvarlarında çalışılmaktadır. Böylelikle hastalığın filyasyonu (*kaynağı*) bulunmaktadır. Bu yolla, 2017 içinde 37 insan Şarbonu tanısının kaynağı araştırılmıştır iki Bakanlığın ortak çalışması ile. Ne var ki bu alanda ciddi eşgüdüm sorunları yaşanmaktadır. 560 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname ile (R.G. 28.06.1995; 22327) 1995'ten bu yana Gıdaların denetimi Sağlık Bakanlığından alınarak (öncesinde 1930 tarihli 1593 s. Umumi Hıfzıssıhha Yasası ile bu yetki Sağlık Bakanlığının idi) Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığına bırakılmıştır. 23 yıldır iki Bakanlık arasında yeter eşgüdüm sağlanamamıştır. Gıda - hayvan kökenli hastalıklarda Tıpta tanı konması için Tarım Orman Bakanlığının desteğine gereksinim yoktur. İnsan biyolojik materyalinde kesin tıbbi tanı konabilmektedir. Örneğin Şarbonda hastanın kan kültürü ya da deri lezyonlarında hastalık etmeni olan *Bacillus anthracis* gösterilebilmektedir.

Ancak **kaynağın bulunması** (Filyasyon) ve uygun tıbbi yöntemlerle kaynak olmaktan çıkarılması zorunludur **bulaş zincirinin** kırılabilmesi için. **Şarbon** örneğinde kaynak temel olarak hastalıklı hayvanlar olduğundan (*Şarbon bir Zoonoz!*), burada veteriner hekimlik hizmeti kaçınılmazdır. Kaynak araştırması raporunun sağlık birimlerine zamanında ulaştırılması, kişi ve toplumun (halk) sağlığını korumak açısından zorunludur.

Tarım Orman Bakanlığının sayılan işlevler açısından yetkin olabilmesi için ilk adım adının tamamlanması, "*Hayvancılık*" sözcüğünün eklenmesi ve örgütlenmesinin yeniden düzenlenmesi gerekir. Tarım, Orman ve Hayvancılık işleri için 1'er Bakan Yardımcılığı

düşünülebilir. Sağlık Bakanlığı ile yukarıda açıkladığımız etkin, hızlı işbirliği için mutlaka bir **eşgüdüm birimi** kurulmalıdır.

Soru 4 : *Gelişmiş ülkelerde gıda güvenliğiyle ilgili sistem nasıl kurulmuş, nelere özen gösteriliyor?*

YANIT 4 : ABD ve AB sistemi incelenebilir bu amaçla. ABD’de FDA (*Food & Drug Administration*) adlı **özerk** kurum, Gıda ve İlaç işlerinden sorumlu bilimsel ve yönetsel bir yetke (*otorite*). İlaç ruhsatları ve gıda ürünlerinin üretim lisansları, denetimi bu bağımsız - bilimsel ve yönetsel özerk bu Kurumca yürütülmektedir. Buna benzer bir kurumsal yapılanmayı AB’de **EFSA** (*European Food Safety Agency*) olarak görüyoruz. Her ikisi de klasik, katmanlı (*hiyerarşik*) Bakanlık örgütlenmesi dışında, katı bürokrasiden arındırılmış, bilimsel olarak özgür, yönetsel - akçal (mali) açıdan özerk statülü.

Ayrıca ABD (Atlanta-Georgia merkezli), bulaşıcı olan - olmayan tüm hastalıkların izlenmesi, denetlenmesi ve korunma için son derece başarılı işleyen bir başka kurumlaşmaya daha sahip : **CDC.. Hastalıklar Koruma ve Kontrol Merkezleri**. Elli Eyalette de yapılandırılmış olan *Centers for Disease Control and Prevention* örgütü, FDA ve Sağlık Bakanlığı ile işlevsel bir işbirliği içinde sağlık hizmetlerini yürütüyorlar. 2004’te AB de CDC benzeri bir yapılanmayı Euroland’de (*AB ülkesinde*) kurdu, adı E-CDC, **European CDC** oldu.

Görülüyor ki, gelişmiş ülkelerde kamu yönetimi, katı - hiyerarşik bürokratik örgütlenme ile özerk - bilimsel birimleri birlikte ve eşgüdümlü yapılandırıyor. Türkiye’de de benzer yapılanma düşünülebilir. Şubat 2015’te, 663 s. KHK’ye dayanarak çıkarılan bir Yönetmelikle kurulan TSM’ler (*Toplum Sağlığı Merkezi*) ABD - CDC sisteminden esinlenmişti. Ancak Ağustos 2017’de, büyük ölçüde İSM’lere (*İlçe Sağlık Müdürlüğü*) sistemine geri dönüldü. Türkiye yönetsel - akçal olarak özerk, bilimsel olarak özgür kamu kurumlarından ürküyor. Özelleştirilen kamu hizmetlerinde ise tam tersine ilgili birimler - şirketler olabildiğine kamu müdahalesine kapalı!?

Soru 5 : *Şarbon hastalığı yeniden gündeme gelince sorunlar ardı ardına tartışılmaya başlandı. Kuşkusuz hayvan ithalatında uygulanması gereken uluslararası kurallar var. Bu kuralları içeren düzenlemeler neler, sizce hangi kurallara uygun ithalat yapılmadığı için bu sonucu yaşadık?*

YANIT 5 : Gıda maddelerinin uluslararası standartları, BM’nin bağlı uzmanlık kuruluşlarından olan Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Gıda Tarım Örgütü (FAO) tarafından belirlenmektedir. Konan kurallar **Codex Alimentarius** adlı teknik metindedir (*1963’ten bu yana, güncellenerek*). Üye ülkeler bu metni uygun düzenlemelerle (*regülasyon*) iç hukuklarına aktarmıştır.

Türkiye bu amaçla **Gıda Kodeksi** ve buna bağlı çok sayıda (*onlarca*) **Tebliğ** çıkarmıştır.

Bir gıda ürününün uluslararası ticarete konu olabilmesi için, öncelikle **Codex Alimentarius** ile öngörülen teknik - bilimsel niteliklere uygun olması zorunludur. Konumuz dışında kaldığından, DTÖ'nün (*Dünya Ticaret Örgütü*) ticarete ilişkin düzenlemelerine (*regülasyon*), Uluslararası Tahkim'e burada değinilmeyecektir.

Dışsatımcı (*ihracatçı*) ülke, satacağı ürünün, alıcı (*ithalatçı*) ülkenin uluslararası ihalede başkaca koşulları yoksa, en azından **Codex Alimentarius** gereklerine uygunluğunu belgelemek zorundadır. Bu amaçla **DSÖ - FAO** tarafından yetkilendirilmiş (*akredite edilmiş*) laboratuvarlardan rapor alınması gerekir. Bu laboratuvarlar ilgili ülkelerde yetki verilmiş ulusal birimler olabileceği gibi, büyük gümrük kapılarında (*hava, kara, deniz*) kurulmuş da olabilir. Codex Alimentarius gereği **HACCP** (*Hazardous Action Critical Control Points*) süreçlerinden geçerek üretilen, denetlenen ve kalite standartları sağlanan gıda ürünleri, alıcı ülke gıda gümrüğünde satıcının sunacağı geçerli belge ile kabul edilir. Alıcı ülke gerek duyarsa; frigorifik donanımlı (*soğuk zincir*) TIR, gemi ya da uçaktan kurallarına uygun örnek alarak (*örneklem, sampling*) hızlı laboratuvar analizleri (*PCR gibi*) ile doğrulamaya gidebilir. Türkiye'den Rusya ve değişik Avrupa ülkelerine gönderdiğimiz kimi yaş sebze - meyvenin alıcı ülke gümrüklerinde kırmızı alana çekilerek böylesi bir işlem gördüklerini ve standartlara uymayan ürünlerimizin geri yollandığını anımsayabiliriz (*sıklıkla aşkın kimyasal kalıntılar..*).

Soru 6 : *Bazı konular vardır kamuoyunda panik yaratmaması için usulüne uygun inandırıcı güven verici açıklamalar yapılmalı ama mutlaka kamuoyu bilgilendirilmelidir. Sağlıkla ilgili konularda halkın aydınlanması bilinçlendirilmesi önemlidir. Şarbon gibi hastalıkların yol açacağı sorunların en aza indirgenmesi için bilgilendirme zorunlu olmalıdır. Bu konuda neler diyebilirsiniz?*

YANIT 6 : Kurban Bayramı öncesi Brezilya'dan satın alınan binlerce büyükbaş hayvanın nasıl **Şarbon** olduğu açığa kavuşmadı. Tarım Orman Bakanı Pakdemirli, Türkiye'deki meralardan bulaştığını söyledi. Türk Veteriner Hekimler Birliği, ithal hayvanların veteriner muayenesinin son 6 aydır yaptırılmadığını belirtti. Halkın doğruları öğrenme hakkı gasp edildi, bilgi kirliliği yaratıldı, kara propaganda ortamı doğdu ve halk yersiz paniğe itildi. Ancak saydam, bilimsel, yandaş şirketlerin - sermayenin bağısız koşulsuz savunucusu olmayan bir siyasal iktidar ile bu sorunlar önlenebilir ve gerçekler öğrenilebilirdi..

ABD Sağlık Bakanlığında "**Surgeon General**" adlı bir yetkili tanımlanmıştır. Bu kişi, Sağlık Bakanlığı adına kamuoyuna açıklama yapmaya tek yetkilidir. Geleneksel olarak Sağlık Bakanları bile konuşmaz, sözcülüğü bu kişiye - makama, kurumsallaştırılmış birime bırakırlar. "**Surgeon General**" kamuoyuna gereksinim duyulan açıklamayı zamanında ve saydamlıkla yapar, bilgileri iletir, herkes O'na kulak kabartır ve O son derece güvenilirdir, hep bilimsel doğruları söyler. Böylelikle kamuoyu **bilgi edinme hakkını** doğru ve yeterli

biçimde, zamanında kullanır; fısıltı gazetesi, şehir efsaneleri, fırsatçılar, algı yönetimi, istismar, yönlendirici (*manüplatif*) propaganda... engellenir.

Gerekli olan **Demokrasi ve Hukuk Devleti**; ikisi de ülkemizde yok ne acı ki!

Ve bedeli soyut, kağıt üstünde.. değil; somut! Sağlığında olmak hatta **ölmek**!

Soru 7 : Sağlık hizmetlerinin planlanmasında, kaynakların kullanılmasında topluma en çok zarar veren sorunlar dikkate alınmalıdır. Böylece, halk sağlığının gelişmesine daha anlamlı katkı sağlanabilir deniliyor. Bu planlamayı kimler nasıl yapmalı? Bu soruyu sormamanın nedeni, ülkemizde yetki karmaşası var. Bazı yetkililer, yetkili olmadıkları alanda görevlendirilebiliyor.

YANIT 7 : Her ülkenin bir **Ulusal Planlama Kurumu** olmalıdır. 27 Mayıs Devrimcileri ülkemize bir de **Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)** armağan etmişti (*Eylül 1960'ta 91 sayılı yasa ile*). 1980'lerde başlayan, Sovyetlerin yıkılması ile 1990 sonrası iyice hızlanan sözde neo-liberal, gerçekte yabancı (*vahşi*) kapitalist **küreselleşme = yeni emperyalizm** ideolojisi Devleti, hele kamusal planlamayı engel gördüğünden, bu kurumların dışlanmasını ve IMF - DB - DTÖ güdümünde sözde serbest piyasacılığı ve kuralsızlaştırmayı (*de-regülasyon*) dayattı. Türkiye 1963'te DPT öncülüğünde **planlı kalkınma** döneminde önemli başarılar sağladı. AKP iktidarının 08.06.2011 tarihli Bakanlıkları yeniden düzenleyen Kanun Hükmünde Kararnamesi ile **DPT kapatılarak** Kalkınma Bakanlığına dönüştürüldü.

Ulusal Planların bütünlük içinde olması zorunludur. Bu bakımdan Sağlık Planları 5 Yıllık Kalkınma Planlarının *bütüncül - ayrılmaz* bir parçası olmak zorundadır. Kuşkusuz Planlama süreci, planlama uzmanları öncülüğünde alanın uzmanları ile birlikte çok sektörlü ve halkın da mutlaka katılımı ile yürütülmelidir. **KüreselleşTİRme = yeni emperyalizm** kuşatması ile kamu - devlet tasfiye edilerek yeri "**kapitokrasi - şirketokrasi**" ye bırakıldığından, uzmanlaşmış **bürokrasi** planlama ve hizmet üretimi süreçlerinden dışlanmaktadır.

Dolayısıyla **kamusal planlama, devlet öncülüğünde karma ekonomi**, devlet memurluğunda **liyakat / yaraşırılık, meritokrasi**) tu kaka sayılmaktadır. Kamu sektörü, doğrudan AKP'li CB Erdoğan tarafından "*anonim şirket gibi yönetilmek*" istenmektedir. Bu aşamada kaçınılmaz olarak **nepotizm** hastalığı Devlete bulaşarak liyakati bütünüyle dışlamakta, ağır yozlaşma başlamaktadır. Bu bakımdan, Kalkınma Bakanlığı, DPT işlevi - coşkusu ile 5 yıllık kalkınma planları (*+ yıllık programlar*) üreterek Türkiye'nin hızla kalkınmasından çok, özelleştirme süreçlerini planlamaktadır!

Çok sayıda yabancı danışman, yurtsever ve yetkin (liyakatli - yaraşır - merit) kamu görevlisini dışlamıştır. "**Chicago boys**" ideolojisi ile belli yabancı okullarda eğitim alanlar, devlet memurluğu gelenekleri çiğnenerek kamuya sözleşmeli alınmakta ve Türk Kamu Yönetimi (**Mülkiye**) DNA'sına dek değiştirilmektedir hatta değiştirilmiş ve bu süreç 9 Temmuz 2018 günü, *ucube Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi* ile tamamlanmış görünmektedir. (Bkz.

Genetiği Değiştirilmiş Kamu Yönetimi - GDKY ve / veya Genetiği Değiştirilmiş Mülki İdare – GDMİ, 31.08.2018, <http://ahmetsaltik.net/2018/08/31/icisleri-bakanliginin-kurulus-gorevleri-birim-baskanliklari-ve-vali-atamalarina-iliskin-degisiklikler/>

Her şey ama her şey, iğneden ipliğe “TEK ADAM” a ağlanmıştır.

Böylesi çağ dışı ve anormal bir rejimde genelgeçer siyaset bilimi kavram, kural ve kurumlarıyla akıl yürütmek, öngörü üretmek olan dışıdır.

Sorunuzun yanıtı olarak, Türkiye'nin bu sürdürülemez “**Fetret Devri**” nden bir an önce çıkması - çıkarılmasının kaçınılmaz olduğunu da vurgulamalıyım.

Soru 8 : *Şarbon hastalığına yol açan bakterinin dayanıklı bir bakteri olduğu hatta **biyolojik silah** olarak da kullanıldığı söyleniyor. Son zamanlarda pek çok yayınlar çıktı ama okurlarımızı bir kez daha bilgilendirelim diyorum. İlk belirtileri nelerdir insanlara nasıl bulaşıyor, hangi süreçte tedavisi mümkündür, kısa bir özet yapar mısınız?*

Yanıt 8 :

Şarbon, insan ve hayvanlarda bilinen en eski hastalıklardan biridir ve gerçekte ot yiyen (*herbivor*) hayvanların hastalığıdır. İnsanlara hasta hayvanlardan geçer. Bu hastalıklara Zoonoz denir ve sayıları 200 dolayındadır. Öte yandan Şarbon; **veba, kolera, çiçek** gibi kıtalararası salgın yaparak **grip** gibi kitlesel ölümlere neden olmamıştır. Yukarıda da adlandırdığımız üzere etkeni bir bakteridir; ***Bacillus anthracis***. Bu etkenin canlı hayvan dokularında bulunan vejetatif biçimi, doğada oksijenli ortamda “sporlu” biçime dönüşür. Sporlanmış etken, vejetatif olandan farklı olarak, sıcak - soğuk, UV, kuruluk, yüksek ve düşük pH, dezenfektanlara.. son derece dirençlidir. Bu sporlar tıbbi uygulamada otoklavda 120° C’de, 2-3 atmosfer basıncında 15-20 dakikada ölür.

Dolayısıyla basınçlı (*düdüklü!*) tencerede pişirilen etler bakımından bir sorun kalmaz. Klasik tencerede ise sıcaklık, ne denli kaynatılırsa kaynatılsın 100° C’i aş(a)mayacağından, burada pişirme süresi öne çıkar; **iyi pişirmek gerekir.**

Fırın ve kuru ya da yağlı ızgarada 170-180°C çok aşılacağından, eti yakmadan iyi pişirme ile gene sporlu şarbon basilleri ölür ve bulaşma olmaz.

- ***Çiğ et ürünleri kesinlikle yenmemeli ve çıplak elle dokunulmamalıdır.***

Eldiven giymeli, et doğranan tahta, bıçak, bu eldiven.. sıcak su ve sabunla iyice yıkanmalıdır.

- **Et ve ürünlerini iyi pişirmek korunmak için yeterlidir.**

Şarbon basilinin hasta hayvanın sütüne doğrudan geçtiği gösterilememiştir. Ancak süt, *çapraz kirlenme* ile kirli doku, süt sağan eller, bulaşlı eldiven, kaplar.. ile kirlenebilir.

Ayrıca çok sayıda başka hastalık sütte hayvanlardan ve çevreden insanlara geçebilir. Bu bakımdan, şarbon olsun olmasın, çiğ süt mutlaka 5-10 dakika iyice kaynatılarak ya da en iyisi pastörize edilmiş olarak tüketilmelidir. Yeni teknoloji **ultra pastörizasyon** ile birkaç atmosfer (ATU) basınç altında, 1 mm kalınlığında laminer süt katmanına 140°C ısı işlem birkaç saniye uygulanarak tam hijyen sağlanır. Peynir, tereyağı, dondurma gibi süt ürünlerinin de mutlaka pastörize edilmiş sütte yapılması zorunludur.

Biyolojik silah olarak şarbon basilinin sporlu biçiminin toz halinde (*liyofilize*) zarf içinde insanlara yollandığı, 11 Eylül 2011’de İkiz Kule saldırısından sonra ABD’de görülmüştür. Ancak bu tozların sağlam deriden geçmesi söz konusu değildir. Yutulmaz ve solunmaz ise hastalık oluşmaz. Bu dönemde ABD’de yaratılan panik ile 125 milyon kutu “*siprofloksasin*” adlı antibiyotik koruyucu amaçla satılmış ve bir ölçüde kullanılmış, eczane raflarından evlerin ilaç dolaplarına taşınmıştır. Üretici firmanın stokları yarıya indirilmiş, muazzam ölçekte ahlaksız bir yönlendirme (*manüplasyon*) ile ilaç kitlesel pazarlanmıştır. Savaşta uçaklardan bomba olarak atılabilir ancak **Cenevre Savaş Hukuku** Sözleşmelerine ve **İnsan Hakları** hukukuna bütünüyle aykırıdır.

Hastalık sıklıkla **deri şarbonudur**. Halk arasında **kara kabarcık** ya da **çoban çıbanı** olarak bilinir. Özellikle önkolda, ellerde yerleşir. Kuşku durumunda hekime başvurmak gerekir. Laboratuvar tanısı, bu çıbanlardan alınacak sıvı ya da kan kültüründe basilin üretilmesi ile kesin olarak 1-2 gün içinde konur. Deri şarbonunun sağaltımı (*tedavisi*) kolay, uygun antibiyotik ve bakım ile kısa ve başarılıdır. İnsandan insana geçiş çok zordur, hastanede ayırma oda gerekmez.

Soru 9 : *Ender rastlanmasına karşın, solunum sistemi ve barsak şarbonunun ise tedavisi zor deniliyor. Geç tedavi mi iyileştirmeyi zorluyor yoksa bu konuda henüz etkin bir tedavi yöntemi mi yok?*

YANIT 9 : Sağaltıma geç başlanması ciddi bir risk kaynağı. Ancak gene de sindirim sistemi ve solunum sistemi şarbonu deri şarbonuna göre çok daha ağır gidiyor. Ölüm oranları yabana atılamaz. Erken başvuru ve uygun sağaltım başarı şansını çok artıracaktır.

Soru 10 : *Cumhuriyet tarihimizde insan sağlığını tehdit eden salgınların önlenmesinde örnek olacak mücadelelere rastlıyoruz. Sıtma mücadelesi, tüberküloz hastalığına karşı gösterilen topyekün mücadele.. Toplum hekimliğimize verilen tarihi önemi dile getirir misiniz?*

YANIT 10 : Sayın Amuran, bu çok güzel bir soru.. Ancak yanıtını kısa vermek güç. Belki **SOSYAL TIP** konusunu ayrı bir söyleşi konusu yapmak gerek. Türkiye’de HALK SAĞLIĞI HİZMETLERİNİ – SOSYAL TIBBİ **Mustafa Kemal ATATÜRK** ile başlatmak gerek. Ülke işgal

altında iken ilk Meclis, 3 Mayıs 1920’de, toplanmasının 11. gününde kabul ettiği 3 sayılı yasa ile Sağlık Bakanlığını kurmuştur (*Osmanlıda İçişleri Bakanlığına bağlı bir genel müdürlük idi*).

Çünkü **Mustafa Kemal Paşa**,

- **“Türk vatandaşının sağlığı ve sağlamlığı, her zaman üzerinde durulacak ulusal sorunumuzdur. Çünkü Cumhuriyet; düşünsel, bilimsel ve bedensel bakımdan güçlü ve yüksek düzeyli koruyucular ister.”** inancındaydı.

Bu felsefe ile, bulaşıcı hastalıklardan yok olma eşliğindeki Anadolu insanı için benzersiz Kurtuluş Ulusal Savaşımıza ek olarak dünyada örneği görülmemiş bir de **SAĞLIK SAVAŞI** verildi ve başarıldı. Bu ayrı bir destan ve armağandır Türk ve dünya insanına. Sağlık hizmetleri için **Atatürk**’ün çizdiği eksen;

- ✓ **“Devlet olma savındaki siyasal kuruluşların EN BİRİNCİ görevi, halkın sağlığı ve sağlamlığıdır.”** oldu.

27 Mayıs Devrimi döneminde Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığına getirilen Dr. H. **Nusret Fişek**, kalpaksız bir **kuvayı milliyeci** olarak şu görüşte idi :

- **“Devrimcilik; değişen toplumsal koşulların doğurduğu gereksinimleri karşılamak için, geleneksel uygulamaları bırakarak hizmetlere yeni bir yön vermektir.”**
- **“5 Ocak 1961’de kabul edilen Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası bir atılım, Atatürk’ün izinde bir devrimdir.”**

Prof. Dr. H. Nusret FİŞEK daha sonra Türkiye’de çağcıl (modern) Halk Sağlığı Bilimlerinin kurucusu olmuştur Hacettepe Tıp Fakültesinde (1965-1982).

Biz, bu eşsiz Halk Sağlığı savaşçısı bilge hekimin öğrencisi ve asistanı olma onuruna eriştik. Ne var ki, ülkemizde 12 Eylül 1980 gerici darbesi ile birlikte, giderek artan bir hızla **sosyal tıbbın yıkılarak** yerine piyasacı - özelleştirmeci - paran kadar sağlık diyen - çağdışı hacamat / sülük / kupayı... halka reva gören ve SGK’ya bedelini ödeten - **sağlıkta dönüşüm maskesiyle kökü dışarıda güdümlü politikalarla** sosyal tıbbi ayaklar altına alan ve **şehir hastaneleri talanı**nı halka dayatan **vahşi kapitalist sağlık piyasasının** yürek yakan acısına da tanık olduk.

(Bkz. **Şehir Hastaneleri Talanı** söyleşisi, Amuran - Saltık, ODATV; <https://odatv.com/asil-olan-aclik-grevi-yapan-insanlarla-empati-kurmaktır-0907171200.html>)

Türkiye’nin yeniden ayağa kalkmasında Sağlık hizmetlerinin stratejik bir önemi vardır. Sağlıklı ve eğitilmiş insangücü, sosyoekonomik kalkınmanın motorudur ve bu hizmetler halka bir lütuf değil, kalkınmada en temel itici güçtür.

Soru 11 : Genel bir deyiş vardır; tedaviye harcanacak para, hastalığı önlemek için harcanacak paradan çok daha fazladır. Bu çerçeveden bakarsak ekonomik ve sosyal açıdan bugün devletin **toplum hekimliği**ne bakış açısı nedir, ne olmalıdır?

YANIT 11 : Yukarıda da değindiğimiz üzere, AKP iktidarı hiçbir alanda yerli ve milli olmadığı gibi, sağlık politikası da tümü ile IMF - DB güdümlü **SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM**, İngilizce adıyla “*Health Transformation*” dur. Bu politika, AKP’nin iktidar olduğu 3 Kasım 2002 seçiminden hemen sonra Haziran 2003’te başlatılmıştır. Hedef, devleti - kamuyu sağlık sektöründe de olabildiğince geri çekmek ve serbest piyasanın acımasız işleyişiyle giderek özelleştirmektir. Günümüzde özel sağlık sektörü kamusal teşviklerle özellikle büyütülmüş, hastane sayısı 600’e (*toplam 1530 dolayında hastanemiz var*) ve yatak sayısı 50 bine (*toplam 220 bin dolayında yatağımız var*) erişmiştir.

SGK’nın sağlık giderleri onlarca milyar TL’dir ve bu kurum 2017 sonunda yirmi milyar TL’yi aşkın açık vermiş, merkezi yönetim bütçesinden aktarım (transfer) ile açık kapatılmıştır. SGK açıkları, kurulduğu 2008’den bu yana artarak sürmekte ve bütçe açığına, borçlanmaya hatta cari açığa neden olmaktadır. 2018 bütçesinde SGK’ya 130 milyar TL’yi aşkın aktarım öngörülmüştür (*toplam SGK bütçesi 312 milyar TL!*). TÜİK %5 dolayında verse de TEPAV ve YASED (*Yabancı Sermaye Derneği*) Türkiye’de sağlık giderlerinin ulusal gelirin %10’una ve kişi başına bin Dolara eriştiğini raporlamaktadır. Türkiye geçtiğimiz yıl kabaca 80 milyar \$ sağlık harcaması yapmıştır ama pek çok sağlık düzeyi göstergesi hala Dünya ülkeleri sıralamasında 90-100 arasındadır.

Açıkça, sağlık sektöründe çok **VERİMSİZ** kaynak kullanılmaktadır. Niçin ??

Bu muazzam ulusal servetin nerelere gittiği mut-la-ka sorgulanmalıdır.

Soru 12: *Toplumda oluşan bir tedirginlik var. Sözgelimi ekonomik kriz nedeniyle bir kısım tüketici kimi besinleri alamıyor ama alabilecek gücü olanlar da almaktan çekiniyor. Et ürünlerini satan esnaf sıkıntıda. Gıda güvenliği açısından okurlara neler tavsiye edeceksiniz? Nelere özen göstermeleri gerekir?*

YANIT 12 : Yukarıda da açıklamaya çalıştık;

Çiğ et ürünleri kesinlikle yenmemeli ve çıplak elle dokunulmamalıdır.

Eldiven giymeli, et doğranan tahta, bıçak, bu eldiven.. sıcak su ve sabunla iyice yıkanmalıdır.

- ***Et ve ürünlerini iyi pişirmek korunmak için yeterlidir.***

Kırmızı et ve ürünleri özellikle büyüme - gelişme çağındaki bebek ve çocuklar, gençler, sporcular, yaşlılar, hastalar ve iyileşmekte olanlar, gebeler için vazgeçilmezdir. Kimi yerine konamaz (*esansiyel*) amino asitler salt kırmızı ette vardır ve bunları insan bedeni üretmediği (*sentezleyemediği*) gibi, başka besinlerden alınması da olanaksızdır. Beyaz et ya da balık ile bu açık kapatılamaz. Bu bakımdan, yersiz çekince yanlıştır. Yineleyelim;

- ***Et ve ürünlerini iyi pişirmek korunmak için yeterlidir.***

Süt ve ürünleri ise, yukarıda ayrıntılı açıkladığımız üzere, şarbon olsun olmasın her durumda pastörize edilerek tüketilmelidir. Peynir, yoğurt, dondurma, tereyağı.. vd. yapmak için de sokak sütü ise iyice kaynatılmak zorundadır. İdeal olan pastörizasyondur.

Yineleyelim, şarbonlu hayvanların sütlerine şarbon basili doğrudan geçmemektedir.

Süt dolaylı kirlenebilir bu ve daha pek çok mikroorganizma ile ve hızla çoğalır.

Beyaz et ya da balıklar işe şarbon bulaşı gösterilememiştir, risk yoktur.

Hayvanların bakımı, büyütülmesi, beslenmesi, aşıları, hastalıkları, meraları, otlak ve yaylakları, suları... kesimi mutlaka veteriner hekim gözetiminde olmalıdır. Ülkemizde büyük gıda endüstrisinde uluslar arası **HACCP** standartları titizlikle uygulanmaktadır ve sorunlar büyük ölçüde aşılmıştır. Ancak gıda sektöründe KOBİ'ler çok yaygındır. Buraların desteklenerek ölçek büyütülmesi sağlanmalıdır.

Üretici ve tüketici kooperatifleri bu bakımdan yaşamsal önemdedir.

Sektörde tekelleşmeyi önlemek için kamusal teşvikler öne çıkarılmalıdır.

Hayvancılık politikalarını Türkiye baştan sona gözden geçirmeli ve kamu öncülüğünde ulusal politikalar izlenmelidir. Yerli üretim artırılmalı, dışalım durdurulmalıdır. Meralar ıslah edilmeli, çoğaltılmalı ve hijyeni sağlanmalıdır. Kars ve yöresi meralarının değil Türkiye'yi, tüm Ortadoğu'yu besleyecek büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine elverişli olduğunu uzmanlar vurgulamaktadır.

Soru 13: Bir bilim adamı olarak yetkililerin hangi önlemlerinde daha duyarlı, daha dikkatli olmaları gerekiyor?

Teşekkürler.

YANIT 13 : Bilkent Üniversitesi İktisat bölümünden Prof. Yeldan, daha 3. yılında AKP'nin Sağlıkta Dönüşüm masalını çok net olarak teşhir etmişti. 13-14 yıl önce yazılanlar günümüzün çok ağır yıkımını da öngörüyor! (**Cumhuriyet**, 12.01.2005)

- *Türkiye, uluslararası işbölümünde yüksek borçlu bir ülke olarak gözükmekte ve öncelikle borçlarının çevrilmesi görevi yükümlülüğüyle, **IMF ve ulusal ve uluslararası finans sermayesi tarafından denetim altında tutulmaktadır.***
- *Öte yandan 2003 ve 2004 Türkiye'sinde çok yüksek tempolu büyüme ve kamu sektöründe ulaşılan faiz dışı fazla (FDF) bütçe hedeflerine karşın, **borç yükünün azaltılmadığı** gözükmektedir.*
- *Kamu harcamalarındaki kesintilerin ve vergi gelirlerinin de sınırına gelmiş olduğu izlenmektedir.*
- *Dolayısıyla, **Sağlıkta Dönüşüm Programı özünde**, gerek IMF'ye gerekse **ulusal ve uluslararası sermaye çevrelerine aktarılacak yeni kaynak arayışı içinde olan tarikatlar***

koalisyonu AKP'nin kısa dönemde gerçekleştirmeye çabaladığı bir **rant aktarımı** (AS: **aklımız duruyor!**) ve güven tazeleme operasyonu olarak değerlendirilmelidir.

■ **Türk ekonomisi, yabancılara hizmetçisi olmuştur.**

Kurban bayramlarında Türkiye'de 1-4 gün içinde 4 milyona yakın hayvan kesilmektedir. Bu çevresel açıdan kaldırılamayacak çok ağır bir yüküdür ve ciddi sağlık riskleri içerir. Hele 1. ve 2. günler çok yoğundur. Hiç olmazsa 4 güne yayılabilir. Kesimin gelişigüzel yerlerde değil, lisanslı kesimevlerinde (*mezbaha*) eğitilmiş kasaplarla ve mutlaka veteriner hekim izniyle yapılması sağlanmalıdır.

Türkiye ağır borçlu iken dışarıdan kurbanlık hayvan ithali İslam kurallarıyla ne ölçüde örtüşüyor?

● **Diyanet, İlahiyat Fakülteleri.. namuslu ve bilimsel açıklamalar yapmalıdır halka.**

Kurban, Hacca giden ve maddi durumu elveren insanlar için öngörülmüştür. Dolayısıyla günümüzde bir hayır işleme olarak anlaşılabilir. Kızılay'a, Türk Silahlı Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı'na, ADD, ÇYDD gibi başkaca kamu yararına çalışan dernek ve vakıflara **kesimsiz bağış**, burs gibi güncel biçimlere dönüştürülebilir.

Her kurban bayramı öncesinde ülkemizde **derin dondurucu** reklam ve satışlarının patlaması çok rahatsızlık yaratan ve sorgulanması gereken ciddi bir **ahlaki sorun** olarak önümüzdedir. Bununla yüzleşilmelidir.

Sonuç olarak;

Yaşadıklarımız, emperyalizmin güdümünde uydu politikaları yaşamın her alanında egemen kılmanın doğurduğu kaçınılmaz yozlaşmanın türevleridir. Kurtuluş **bütüncül** olacaktır ve

- **Türkiye, kuruluşundaki Cumhuriyetin temel değerlerine - kodlarına hızla dönmek zorundadır.**
- **Halkçı, Ulusalçı, Devletçi, Cumhuriyetçi, Laik ve Devrimci bir Türkiye..**

Tüm sorunların çözümünün sınanmış ve başarılı olduğu görülmüş bu eşsiz **Aydınlanmacı yörüngeye** yeniden girmek zorundayız.

- **Kamu öncülüğünde karma ekonomi ve sosyal devlettir** çare.

Ama her şeyden önce, ülkemizin - insanımızın içine sürüklendiği **ahlaki sefaletten kurtarılması** geliyor. Bu da yukarıdaki 2 temel önermeye bağlı.

Ben de size ve **ODATV'**e bu söyleşi olanağını sağladığınız için teşekkür ederim.
